

negyvennap alatt a keresztények komolyabb lelkiéletre törekedtek, figyelmesebben vagy gyakrabban hallgatták Isten Szavát és törekedtek arra, amit Jézus a hegyi beszédében ajánlott tanítványainak: az imádságra, böjtre és az alamizsnálkodásra (Mt 6,1-18). Az imádságban Istenre találtak, a böjt segítette őket az önfegyelmében, az alamizsnálkodás által pedig megtanultak együtt érezni testvéreikkel. Ez a három jócselekedet a bűnbánók hasznára is volt, akik igenis hitték, hogy a jócselekedeteikkel sok bűnüket jóvá tehetik, sőt jóvá is kellett tenniük, mielőtt alámerültek volna a megtisztulás és az újjászületés vizében, a keresztvízben.

A felnőtt keresztség megritkulásával vagy eltűnésével tehát a nagyböjti szentidő a keresztények számára többé vagy kevésbé szigorú bűnbánati jelleget öltött. Ma úgyszintén, amikor gyakorlatilag elhalványult a böjt jelentősége a nyugati ember életében, a szent negyvennap bizonyos bűnbánati jellegét őrzi, az alamizsnálkodás üdvös jellegét is hangsúlyozzuk valamennyire, de félünk kidolgozni nagyböjti konkrét programot, pedig az évenként visszatérő szentidő nagyobb erővel hatna, mint az ötéves terv.

Két okunk is lenne, hogy újra felfedezzük a negyvennapos előkészület igazi tartalmát. Egyrészt a II. vatikáni zsinattal együtt rátaláltunk a liturgia húsvéti misztérium-központúságára. Miután hosszú ideig Krisztus megváltói szenvedése nyomta rá lelkiségünkre a bélyegét, ma a keresztények a feltámadás tanúi szeretnének lenni. A Húsvétot megelőző szent negyvennap tehát nagyszerű alkalom volna erre az előkészületre. Minden esztendőben érezzük szükségét annak, hogy újszerű módon éljük meg vagy éllesszük fel magunkban keresztségünket, ezért elvégezhetnénk egy katekétikai tanfolyamot. Másrészt a romániai változások után egyre több felnőttkorú személy kéri a keresztséget. A Húsvétot előkészítő szent negyvennap alkalmas lenne ezek előkészítésére, amelynek keretében a megkereszteltek is felfrissülhetnének küldetésükben, úgy hogy elkísérik őket. A keresztény közösségekben vagy plébániákon meg lehetne tenni azt, ami már gyakorlat Európában: a szerzeteskolostorokban keresztségi előkészületek folynak a nagyböjti szentidőben. Előbb vagy talán később, de a meg nem keresztelt és megtérni szándékozó felnőttek arra kényszerítik a keresztény közösségeket, plébániákat, hogy a keresztségi küldetésüket újra felfedezzék. Ha a keresztség újjászületést jelent, akkor ez nem egyik percről a másikra történik, hanem egész életen át tart, amelynek nagyon jó helye a Húsvétra való szent negyvennapos évenként visszatérő előkészület.

Teréz anya gondolatai

"Uram, ha éhezem, küldj valakit, aki éhezik.
Ha szomjazom, küldj valakit, aki szomjazik.
Ha fázom, küldj valakit, akit felmelegíthetek.
Ha szomorú vagyok, küldj valakit, akit megvigasztalhatok.
Ha keresztm nehézé válna, hadd osztozzam mások keresztjében.
Ha szegény leszek, vezess valakihez, aki segítséget szenved.
Ha elfoglalt leszek, küldj valakit, akinek sürgősen szüksége van rám.
Ha megaláznak, küldj valakit, akit dicsérhetek.
Ha elbátortalanodom, küldj valakit, akit bátoríthatok.
Ha megértésre lenne szükségem, küldj valakit,
akinek az én megértésemre van szüksége.
Ha csak magamra gondolnék, segíts, hogy másokra gondolhassak."

Molnár József

Misztótfalusi Kis Miklós örményeknek tett szolgálatai

4. rész

Életének erről a szakaszáról és *Misztótfalusival* való üzletkötéséről ő maga számol be, az 1685-ben, Amszterdamban kinyomtatott egyházi énekes könyvében, a "*Saragnochan*", mely Fogolyán Miklós páter magyar fordítása alapján eképpen hangzik: "*Én magam, mindenkinél alázasabb Máté lektor, eljöttem az*

én vérrokon főtisztelendőmnek szolgálni az olaszok országába és (azaz) Róma fővárosába, de mikor az én Méltóságosom elment máshová, én Livornóba mentem Voszván érsek úr tanítványához, Garabed főpaphoz és tőle tanultam meg a fogalmazást (a betűszedést), és ott maradtam Voszván érsek úrnál és nővére fiánál, Salamonnál tizenégy évig. És ezek ellenére semmi jutalmat nem kaptam. Mert Jakab katolikosz is írt hozzám levelet Marseillesbe: - Hallottam jó híredet, hogy szépen megtanultad a mesterséget; tehát áldásos levelet is küldtem Máté lelki fiamhoz, hogy jól szolgálj Voszván érsek úrnak, az én tanítványomnak... Éppen ezért még sokáig szolgáltam. Miután elhaltak, látván a rossz világ sorsát és minden felől a szerencsétlenséget, azért elindultam Hollandiába, Amszterdam csinos városába és találtam egy jó szakembert, akit Nicolajusz néven hívtak és sok fáradsággal megcsináltattam vele az ábécé betűit és azonkívül másféle kurzív (notr) és kerek (bolor) betűket. A munkát alighogy befejeztük, mivel nem lévén elegendő pénz a könyvek kinyomtatására, ezért a jeriváni tiszteletes paphoz Johannesz Jerevancihoz fordultam és a dzsulfai Paolo Poghosz úrral csupán két könyv - a Saragnoc és a Breviárium-kinyomtatására szerződést kötöttem."

Misztótfalusi koránt sem volt olyan büszke örmény betűire, mint a grúz betűkre, mert nem ő törte meg a jeget, az örményeknek nem ő teremtette meg nyomdabetűiket. Munkáját nem tekintette eredeti alkotásnak. Mentségében is csak annyit mond az örményekkel kapcsolatban, "azoknak sokat szolgáltam". Bővebben szólt róluk Pataki Istvánhoz 1685. szeptember 19-én írt levelében, tehát azokban a napokban, mikor Máté Vananteci nyomdáját épp elhagyta, az ő betűivel nyomtatott első örmény könyv. Nem sokkal előtte döbbsent rá, hogy az erdélyiek tudomást se vettek az ő betűmetsző munkásságáról és az örményekkel akartak betűket öntetni. (Talán a grúz származású Antim Ivireanul Bukarest melletti magovi nyomdájához fordulhattak.) A hír a mesterségére és mesterségbeli tudására büszke Misztótfalusit annyira bántotta, hogy bánatát frissen föl is panasolta Pataki Istvánnak: "Én nem tudom, Uram, tsudáljam-é tsak, vagy szégyenljemis, vagy még harmadképes is mint légyek illetődött, ez illy egymáson keresztül álló dolgok aránt: Az Örmény nemzetség engemet keresett meg, és hozzám folyamodott betűkészítésbeli boldogíttatásnak okáért; Erdély országa viszont Örményekhez folyamodott, azok által keresi betű készíttetésbeli boldogíttatását. Nem irégylem a másuva menő hasznot, hanem fájjalom a' Kegyelmednek való szolgálhatásombéli alkalmatosságnak elfordulását, és sajnálom szabású azt, hogy idegen, még pedig efféle dolgokra nézve oly durva és débdáb nemzetségből találkoztanak Hazánkbeli szükségeknek ez nemeknek orvoslására, menyre én magamat ennyi sanyargással készítettem."

Egy évvel később, 1686 novemberében Sparwenfeld svéd lovaghoz, az első kész grúz betűinek levonatához mellékelte levelében azért büszkén hivatkozott arra, hogy munkájában sokat segített neki a keleti "és főként örmény betűtípusokban való jártassága".

A rejtélyes grúz betűinek sorsa kezdettől fogva jobban foglalkoztatta a magyar kultúrtörténet kutatóit is, mint az örményeknek tett szolgálatait. Bod Péter a "Szent Bibliának Historiájá"-ban egy mondattal intézte el. "Az Arménusoknak hasonlóképen Betűket készített: meny munkáért nagy kints fizetést vett." Ha csak egy kicsit is jobban érdekelte volna, az erdélyi örményektől bizonyára már akkor többet megtudhatott volna.

Ugyancsak egy mondattal intézte el az örményeknek metszett betűit Dézsi Lajos is: "Ez időben kapott megrendelést Arméniából az örményektől, hogy betűket készítsen számukra". De lábjegyzetében idézi a Mentség erre vonatkozó mondatát és Pataki Istvánhoz írott levelének (melyet először ő tett közzé Misztótfalusiról írott könyvének függelékében) egy idevágó mondatát. A Mentség gyér szavai őt is félrevezették, azt hitte, hogy Misztótfalusi a megrendelést Örményországból kapta. Mentségére szolgáljon, hogy hiányosságot érezve, lábjegyzetében felhívta örmény honfitársait, akik nagy gondot fordítanak a magyar-örmény vonatkozások kutatására, nézzenek utána, van-e valami nyoma Misztótfalusi szolgálatának az örmény irodalomban. A felhívásnak, ha félévszázados késéssel is, elsőnek Schütz Ödön armenológus és 30 évvel később 1985-ben Fogolyán Miklós, a Mechitarista Kongregáció szerzetese és Gyergyószentmiklós örmény plébánosa tett eleget, akiknek munkássága nélkül Misztótfalusi örmény betűiről csak a ritka és sovány nyugati közlésekből tudhatnánk meg valamit.

A nyugati források közül a legrégebb Gaspar Tixerandet amszterdami közjegyző előtt 1694-ben felvett jegyzőkönyv, mely szerint három helybeli könyvkötő, a kb. 75 éves Gerrit Huigen, a kb. 49 éves T'homás

Clapheck és a kb. 51 éves Gaspar Steen arról tanúskodtak, hogy "kb. 9 évvel ezelőtt Matteo Johanesszel együtt megjelentek egy bizonyos Nicholas, másként ongernek (magyarnak) nevezett személy házában, hogy rendeljen és csináltasson vele egy sorozat acélbélyegzőt (patricát), matricát és nyomtatásra való betűket. Ugyanakkor a kereset benyújtója (Máté Vananteci) az első tanú közbenjárásával és közvetítésével (Gerrit Huijgen) a fent nevezett Nicholas Kissel az említett stempelyek, matricák és ólombetűk készítésében akkor végleg megegyeztek."

Schütz Ödön tanulmányában még azt írta, hogy a nyomda a zsoltáros könyv, a Hymnarium (Saraknoc) és a Breviárium kinyomtatása után anyagi nehézségek és az üzlettársak közt felmerült ellentétek miatt szünetelni kényszerült. Mint a zsoltároskönyv kolofonjából is kiderül, a vállalkozás már kezdettől anyagi nehézségekkel küzdött. Az alapításkor épp csak annyi pénze volt - talán ez is kölcsönből -; hogy a betűket kifizesse. Misztótfalusi munka díja ekkor még nem lehetett túlságosan magas, hiszen csak két éve volt önálló. Bizonyára kevesebbet kért mint Christofel van Dyck húsz évvel azelőtt Dzarecitől, de hát ezt a munkát mindenütt meg kellett fizetni és az ólom sem volt olcsó. Pénzhiányában ezért - mint a kolofonban elmondta - a jeriváni tiszteletes paphoz fordult és Paoló Poghosz dzsulfai kereskedővel szerződést kötött két könyvének kinyomtatására, aki a könyvek nagyrészt el is szállította Szmirnába, a mai Izmirbe, de ott valami oknál fogva elégték. Később Mátét beperelte a nála maradt könyvek harmadának kiadásáért. Az anyagi nehézségek tehát kezdettől fogva megvoltak, s idővel csak szaporodtak, azért a nyomda mégsem szünetelt teljesen, csak 2-3 évi kihagyásokkal dolgozott 1688-ban adta ki imádságos könyvét, 1692-ben az egyházi énekes könyvét. A zavaros anyagi ügyek és perek miatt Máté Vananteci 1694-ben tisztáznia akarhatta a jogi viszonyokat. Így kerülhetett sor Tixerandet közjegyző előtt a három könyvkötő kihallgatására. A felvett jegyzőkönyvből kiderül az is, hogy már 1692-ben megpróbálkozott annak a nyomóprésnek a visszaszerzésével, melyet kilenc évvel azelőtt ő vásárolt 150 guldenért. A prés Ogourlen örmény pap lakásán volt (feltehetőleg a korábbi tartozás zálogaként), de sem megvételre, sem kölcsönbe nem akarta átengedni a nyomdásznak. A tulajdonjogi viszonyok tisztázását célozta Gerrit Huijgen tanúvallomása is Máté Vananteci és Misztótfalusi üzletkötéséről. Bár a betűk készítésének áráról a tanú nem szólt, noha jelen volt a megállapodásnál, és azt sem említi, hogy megtörtént-e a kifizetés. Tanúvallomása mégis azt célozta, hogy a betűket minden kétséget kizáróan Máté Vananteci készítette. Hogy erre a vallomásra közelebbről miért volt szükség, ma már nehéz megállapítani. Ez már az örmény kutatók feladata lenne. A jegyzőkönyv azonban a Misztótfalusi-kutatás szempontjából nemcsak azért fontos, mert az Amszterdamban fellelt egykori okmányok közül ez mond legtöbb személyeset, ha csak pár szóval is Misztótfalusi amszterdami szerepéről. Megtudjuk belőle, hogy Misztótfalusit, "az onger", a 75 éves Gerrit Huijgen ajánlotta 8-9 évvel azelőtt Máté Vanantecinek, aki nemrég érkezhetett Marseillesből Amszterdamba, tehát ekkor még helyi ismeretekkel nem rendelkezhetett, és szakmai összeköttetése sem igen lehetett. Feltételezhető, hogy az öreg Gerrit Huijgen 25 évvel azelőtt már kötött könyveket Oszgán nyomdájának. Huijgen nevét Vananteci Livornóban hallhatta Oszgántól, s megérkezése után őt kérte meg, hogy ajánljon neki egy jó betűmetsző mestert. Huijgen és két társa, a jegyzőkönyvben említett időpontban, nem véletlenül járhatott Misztótfalusi műhelyében, hiszen ekkor már elkészült a Biblia nyomtatásával és megkezdődhetett a kötés. Így nem férhet tehát kétség hozzá, hogy Gerrit Huijgen révén került Misztótfalusi kapcsolatba Máté Vanantecivel.

(Folytatjuk)

Zsiday-Galgóczi Krisztina

Rendhagyó pinceteszt Örményországban, Hajastanban

Borok és emberek a civilizáció bölcsőjéből

3. rész

Bevásárlóközpont méretű borászat

A cég több kilométerrel odébb lévő feldolgozóüzemébe érkezünk. Ha jól értettem, akkor ez csak az egyik a többi közül. A kapuban egy óriás lép elénk. Az ember illik a helyhez, aminek faragott, szőlővel díszített kapuja alatt egy kisebb családi ház is elférne. Tempósan átsétálunk az udvaron. Hatalmas rozsdásodó